

*До спеціалізованої вченої ради ДФ
26.007.029*

*Національна академія внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1*

ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук Топорецької Зоряни Миколаївни на дисертаційне дослідження Голоботовського Василя Івановича «Криміналістичні засади встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї», поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Злочини із застосуванням нарізної вогнепальної зброї становлять особливу небезпеку та завдають значної шкоди життю і здоров'ю людей, а також правопорядку. Проблема дослідження ситуаційних обставин пострілу із нарізної вогнепальної зброї набула в Україні особливої актуальності у зв'язку із розгортанням воєнних дій на сході України, появою в тіньовому обороті значної кількості зразків бойової зброї, і відповідно подальшим застосуванням такої зброї з метою вчинення кримінальних правопорушень.

Використання в якості знаряддя злочину нарізної вогнепальної зброї і швидкоплинність інцидентів із її застосуванням навіть при наявності свідків не дозволяє відновити справжні обставини події без допомоги особи – носія спеціальних криміналістичних знань. Тому в ході розслідування і судового розгляду злочинів, пов'язаних із нарізною вогнепальною зброєю, обов'язково призначається судова експертиза зброї та слідів і обставин її використання, результати якої досить часто є одним з основних джерел доказів. Необхідно також зазначити, що отримані під час експертизи відомості необхідні не тільки для встановлення обставин скоєння злочину, але, в деяких випадках, і для його правильної кваліфікації. Отже, вочевидь, незамінна і зростаюча роль експертизи зброї та слідів і обставин її використання як засобу доказування у кримінальних провадженнях.

Проте висновки ситуаційних експертиз у галузі судової балістики не завжди є однозначними та досить часто надаються не в категоричній, а в ймовірнісній формі. Пояснюється це тим, що результати ситуаційних балістичних досліджень, у порівнянні з іншими балістичними та криміналістичними дослідженнями, у більшій мірі залежать від низки суб'єктивних чинників. Окрім цього, вирішення поставлених завдань часто ускладнюється наявністю великої кількості версій подій, що потрібно враховувати при проведенні таких експертиз та досліджень.

Разом із тим до сьогодні у вітчизняній науковій літературі не було здійснено окремого наукового дослідження щодо питань встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї. Наукові праці минулих років здебільше охоплюють різноманітні аспекти суміжних наук з даної проблематики. Умовно ці роботи можна об'єднати у дві групи: до першої з них належать праці, присвячені загальним проблемам дослідження вогнепальної зброї; до другої – питанням щодо протидії незаконному поводженню з вогнепальною зброєю. Частина наукових положень та рекомендацій щодо проведення таких видів досліджень втратили свою актуальність унаслідок наукового й технологічного розвитку, а значна кількість наукових джерел даного напрямку є застарілими та потребують суттєвого оновлення. Відповідно частина положень та рекомендацій потребує вдосконалення та узгодження із сучасними потребами криміналістичної, зокрема, експертної практики. Окрім цього на даний час методичне та інформаційне забезпечення ситуаційних експертиз і досліджень із встановлення обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї розвивається досить повільно, існують розбіжності окремих наукових положень із положеннями відомчих інструкцій та експертними методиками. Тому постає необхідність у проведенні комплексного наукового дослідження у сфері криміналістичних засад встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї, що й визначає актуальність обраної проблеми, її наукову, теоретичну та практичну значущість.

Про актуальність теми дисертації Голоботовського Василя Івановича свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (п. 10.1, 10.2; наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (п. 27; наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (п. 2.4.1, 2.4.11; рішення Вченої ради НАВС від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28/1).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з криміналістики, криміналістичної техніки та судової експертології, перелік яких складає 255 найменувань. При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані здобувачем переважно критично, з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій.

Репрезентативним є емпіричний матеріал дослідження, що складають систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Експертної служби МВС України та Національної поліції України за 2015–2020 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 120 експертних висновків із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї. Також використано власний досвід автора, набутий під час роботи в експертних підрозділах в ході здійснення ситуаційних досліджень із встановлення обставин пострілу.

Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням належної методології дослідження, загальнонаукових і

спеціальних методів, зокрема історико-правового, порівняльно-правового, системно-структурного, формально-логічного, статистичного, соціологічного та інших. Автором проведені ґрунтовні емпіричні дослідження: анкетування 160 експертів Експертної служби МВС України та проведені експериментальні відстріли різних зразків нарізної вогнепальної зброї.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї при розслідуванні кримінальних правопорушень, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають значення як для теорії криміналістики та судової експертології, так і для практики розкриття та розслідування злочинів. До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, необхідно віднести такі:

- науково аргументовано доповнення існуючого нормативно закріпленого переліку завдань дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу двома окремими завданнями (підзавданнями) – встановлення можливості ведення прицільної стрільби (пострілу) та встановлення траєкторії рикошету снаряду;

- розроблено та запропоновано впровадити в практичну діяльність автоматизовану інформаційно-пошукову систему, в якій міститься база даних із слідами відкладання продуктів пострілу з різних зразків нарізної зброї та різної дистанції, яку можна використовувати як порівняльні зразки для встановлення дистанції пострілу в межах попередніх досліджень на місці події та при проведенні судових експертиз;

- розроблено спосіб моделювання траєкторії снаряду, стріляного з ручної стрілецької зброї, який дозволяє проводити експериментальну стрільбу за умов відсутності оригіналу об'єкту зі слідами пострілу з місця події або незначних розмірів такого об'єкту, що не дозволяє проводити експериментальну стрільбу;

– науково аргументовано розроблення та нормативне закріплення типових інструкцій (технологічні карти, методики тощо) вирішення конкретних ситуаційних завдань із встановлення обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї у ході слідчих (розшукових) дій до яких відноситься у тому числі й огляд місця події та надано рекомендації зі створення таких інструкцій;

– обґрунтовано необхідність створення методики встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї, а також визначено її структуру та основні положення;

В роботі також зазначаються ті наукові положення, що удосконалені автором та дістали подальший розвиток (с. 18-20).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Викладені у дисертаційній роботі положення, висновки і рекомендації в достатній повноті відображують предмет дослідження та вирішують поставлені в ній завдання.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових працях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у п'ятьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглому столі.

Апробація результатів дисертації відбулася належним чином, адже основні положення дисертації були оприлюднені та доповідалися у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та засіданні круглого столу (с. 21): «Проблемні аспекти експертної практики» (м. Київ, 20 листопада 2016 р.); «Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування» (м. Київ, 15 квітня 2017 р.); «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики (присвячена 100-річчю від дня народження професора, заслуженого діяча науки і техніки України М.В. Салтевського)» (м. Харків, 7-8 листопада 2017 р.); «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики (присвяченої 95-річчю створення ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса)» (м. Харків, 10-11 жовтня 2018 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено в: *практичну діяльність* – при удосконаленні судово-експертної діяльності з проведення судових експертиз та експертних досліджень, при розслідуванні злочинів за фактами застосування нарізної вогнепальної зброї, а також у межах проведення занять у системі службової підготовки слідчих та працівників відділів криміналістичного забезпечення; *освітній процес* – під час викладання навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів», «Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності» та ін., у процесі підвищення кваліфікації експертів та інших категорій практичних співробітників, підготовки лекцій, планів-конспектів семінарських та практичних занять, інших навчально-методичних матеріалів. Впровадження результатів засвідчено відповідними актами, які розміщені у додатках до дисертації (с. 292-315).

Зміст дисертації. Заслуговує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висвітлюються поставлені на початку роботи завдання. Загальний обсяг дисертації становить 317 сторінок, із них основний текст – 220 сторінок.

Перший розділ дисертації «Наукові основи встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї у судовій балістиці» присвячений загальним засадам встановлення ситуаційних обставин пострілу у судовій балістиці. Зокрема, у даному розділі у підрозділі 1.1 висвітлено генезис встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї та виділено п'ять етапів розвитку таких досліджень (с. 42-44), з'ясовано стан наукових досліджень у цій галузі, а також проаналізовано існуючі експертні методики за даним напрямом. Зроблено висновок, що наукові розробки із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї найбільш активно проводились лише на четвертому із виділених етапів у 70-80-х роках ХХ століття, а тому на сьогодні існує потреба у перегляді теоретичних

та праксеологічних основ даного різновиду досліджень, оновленні інформаційно-довідкових джерел та розробці й впровадженні нових методів та технічних засобів проведення таких досліджень (с. 44).

У підрозділі 1.2 на основі аналізу доктринальних джерел за даним напрямом уточнено визначення досліджень із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї (с. 49), охарактеризовано їх сутність, значення для розслідування та існуючі різновиди як у розслідуванні кримінальних правопорушень взагалі, так і у межах експертизи зброї та слідів і обставин її використання зокрема (с. 51). Виділено основні ознаки, які властиві експертизі зброї та слідів і обставин її використання (судово-балістичній експертизі) при встановленні ситуаційних обставин пострілу (с. 59) на основі яких сформульовано визначення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї у формі експертного дослідження. Автором наголошується, що оскільки дослідження ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї можуть бути пов'язані і з іншими різновидами експертних досліджень (наприклад, дослідженням матеріалів, речовин і виробів; комп'ютерно-технічним та судово-медичними дослідженнями) та проведенням інших слідчих дій, тому для ефективного розслідування злочинів даної категорії важливим є правильне поєднання експертиз між собою, а також послідовність їх призначення та проведення інших слідчих (розшукових) дій (с. 61).

У підрозділі 1.3 розкрито ситуаційні завдання, які вирішуються експертизою зброї та слідів і обставин її використання, а також їх взаємозв'язок з іншими завданнями судової балістики та обґрунтовано необхідність розширення нормативно закріпленого переліку завдань із встановлення ситуаційних обставин пострілу. Зроблено висновок про те, що при здійсненні ситуаційної експертизи встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї, не існує обмеженого переліку можливих запитань експерту, в тому числі при здійсненні виклику експерта в судове засідання, а отже перелік додаткових запитань, які в тій чи іншій ситуації можуть мати значення є необмеженим (с. 71).

У другому розділі дисертації «Теоретичні та методичні засади визначення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї» розкрито окремі теоретичні та методичні засади визначення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї.

У підрозділі 2.1 визначено поняття ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї; розкрито їх особливості, що мають значення для досудового розслідування та призначення відповідних експертиз та досліджень. Автором наголошено, що хоча у межах нормативного закріплення кількість обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї, які можуть бути встановлені, є певним чином вичерпною, то при вчиненні злочинів перелік ситуацій та відповідно можливих обставин у яких відбувається постріл є практично необмеженим (с. 89). Виходячи із цього зроблено висновок, що для встановлення обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї існує потреба у застосуванні широкого кола як криміналістичних, так і інших спеціальних знань, а також досить часто у формулюванні питань на вирішення експертизи під конкретну ситуацію, а не типових, нормативно закріплених запитань, що потрібно враховувати при проведенні розслідування та призначенні відповідних експертиз чи досліджень (с. 93-94). У підрозділі 2.2 з'ясовані чинники, що впливають на встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї. Серед них виділено (с. 101): зміст і якість наданих матеріалів для дослідження і порівняння; конкретна обстановка (обставини) під час скоєння злочину; балістичні і якісні характеристики нарізної вогнепальної зброї, патронів, куль, елементів спорядження; час, який пройшов з моменту події до моменту проведення експертизи; вплив різноманітних факторів на процес слідоутворення та виявлення й вилучення слідів техніко-криміналістичними засобами та інші. При цьому наголошується на тому, що в процесі здійснення ситуаційної експертизи при пострілах із нарізної вогнепальної зброї можуть існувати також інші чинники, в тому числі такі, які на момент проведення експертизи можуть з тих чи інших причин бути невідомі експерту (с. 101). У підрозділі 2.3 визначені особливості слідоутворення при стрільбі з нарізної

вогнепальної зброї. Зроблено висновок, що існуючі у теорії основні та додаткові сліди пострілу від нарізної вогнепальної зброї навіть при стрільбі з одного й того ж екземпляру зброї можуть мати різну морфологію та відрізнятися між собою не лише за окремими, а й за загальними ознаками (с. 126). Наголошено на тому, що на сьогоднішній день існує потреба у створенні інформаційно-довідкового масиву який повинен містити інформацію про сліди пострілу, які залишені конкретними екземплярами нарізної зброї з використанням штатного патрону при стрільбі з різних дистанцій (с. 127), у зв'язку із цим автором розроблено рекомендації із вдосконалення інформаційної складової даного напрямку.

У підрозділі 2.4 проаналізовані методи, які використовуються для визначення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї та технічні засоби проведення безпосередніх ситуаційних досліджень. На основі зарубіжного досвіду проведення досліджень із встановлення ситуаційних обставин пострілу здійснено акцент на необхідності впровадження у вітчизняну практику методу 3D-моделювання пострілу з нарізної вогнепальної зброї та розкрито його особливості. Окреслено напрями удосконалення технічного забезпечення встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї (с. 150) та запропоновано за одним із напрямів авторський спосіб моделювання траєкторії снаряду, стріляного з ручної стрілецької зброї.

Третій розділ дисертації «Основи методики встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї» присвячений конкретним методикам встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї.

У підрозділі 3.1 розглянуто особливості проведення огляду місця події при вчиненні злочинів із застосуванням нарізної вогнепальної зброї, а також проаналізовано існуючі інструкції, якими регламентовано порядок дій спеціалістів на місці події. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної практики проведення досліджень із встановлення ситуаційних обставин пострілу, визначено заходи з підвищення ефективності проведення таких досліджень, серед яких: пропозиція обов'язкового залучення спеціалістів до проведення

слідчих (розшукових) дій, особливо оглядів місць події, при розслідуванні кримінальних правопорушень пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї (с. 172); пропозиція створення окремої міжвідомчої інструкції, у якій повинно бути передбачено весь комплекс дій під час проведення огляду місця події у випадку вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням нарізної вогнепальної зброї усіх учасників такого огляду (с. 177-178); пропозиція розроблення та нормативного закріплення типових інструкцій (технологічних карт, методик тощо) вирішення конкретних ситуаційних завдань із встановлення обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї у ході слідчих (розшукових) дій до яких відноситься у тому числі й огляд місця події (с. 162).

У підрозділі 3.2 розглянуто організаційно-управлінські засади діяльності Експертної служби МВС та експертних установ системи Мінюсту щодо особливостей та порядку призначення і проведення ситуаційних експертиз із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної зброї. Узагальнено інформацію щодо переліку методик, що стосуються визначення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї та проаналізовано найбільш сучасні з них (с. 187-189). Обґрунтовано необхідність створення методики встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї, а також визначено її структуру та основні положення (с. 194-195). Особливу увагу зосереджено на експертних помилках, які мають місце при проведенні судових експертиз зброї з встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї та наведено рекомендації з їх усунення (с. 197-199).

У підрозділі 3.3 проаналізовано існуючі комплексні судові експертизи, якими можуть бути встановлені ситуаційні обставини пострілу з нарізної вогнепальної зброї, розкрито особливості їх призначення і проведення. Виходячи із вимог сьогодення запропоновано розширити перелік комплексних експертиз таким видом комплексної експертизи як судово-фототехнічна (портретна) експертиза, комп'ютерно-технічна, відео-, звукозапису та судова експертиза зброї та слідів і обставин її використання, якою повинні вирішуватись питання ідентифікації предметів (зброї та перешкод), ділянок місцевості, приміщення,

осіб тощо за зображеннями, які зафіксовані на аналогових і цифрових носіях, а також здійснюватись відтворення подій в 3D візуалізації (с. 221).

На завершення кожного підрозділу у дисертації формуються обґрунтовані та лаконічні висновки. Заслужують схвалення узагальнені висновки, які є логічним підсумком наукової роботи.

У цілому дисертаційне дослідження відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків. Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена у відповідності з вимогами, які ставляться до такого роду праць.

Вивчення та аналіз змісту роботи показує, що вона виконана на належному науковому рівні, відзначається оригінальністю, новизною, творчим і самостійним підходом у вирішенні поставлених завдань. Отримані наукові результати відповідають науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження, та є суттєвим науковим внеском у теорію та практику розслідування злочинів, вчинених із застосуванням нарізної вогнепальної зброї.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В.І. Голоботовського, слід звернути увагу на деякі спірні, дискусійні положення і висловити окремі зауваження, як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1. На стор. 64 та стор. 74 дисертації автор звертає увагу на те, що при вирішенні ситуаційних завдань процес їх дослідження має базуватись на попередньо вирішених діагностичних й класифікаційних завданнях, та доводить їх взаємозв'язок між собою. Проте у висновках, окрім діагностичних та класифікаційних ще згадується про безпосередній зв'язок з ідентифікаційними дослідженнями (с. 227-228). Оскільки у тексті дисертації взаємозв'язку ідентифікаційних завдань із ситуаційними приділено досить мало уваги, то це питання потребує деталізації в ході захисту дисертації.

2. У підрозділі 2.3 автор розглянув сліди пострілу з нарізної вогнепальної зброї (основні та додаткові), за якими можливо встановити у тому числі й дистанцію пострілу. Проте, на наш погляд, доречно було б розглянути також сліди від пострілів через пристрої для безшумної стрільби (саундмодератори),

полум'ягасники, дульне гальмо-компенсатор, та за можливості навести зображення таких слідів у додатках до роботи.

3. У підрозділі 3.1, у якому розглядаються особливості проведення досліджень із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї на місці події, доречним було б більш детально розглянути також особливості виявлення, вилучення та збереження (упакування, транспортування та умови зберігання) об'єктів експертизи зброї та слідів і обставин її використання як слідчими, так і залученими спеціалістами, оскільки від цього також можуть залежати результати судових експертиз із встановлення ситуаційних обставин пострілу.

4. У висновках дисертації автор слушно зауважує, що поза межами експертизи зброї та слідів і обставин її використання встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї може здійснюватися у тому числі шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, наприклад, слідчого експерименту (с. 227). Дійсно результати зазначеної слідчої дії можуть використовуватись при проведенні судових експертиз із встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї або бути самостійним джерелом доказів, про що частково згадується у роботі (с. 53, с. 132). Проте у роботі доцільно було б розглянути також особливості проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії та використання її результатів у розслідуванні злочинів.

5. Оскільки у роботі на стор. 227 справедливо зазначається, що для ефективного розслідування злочинів цієї категорії важливим є правильне поєднання експертиз між собою, а також послідовність їх призначення та проведення інших слідчих (розшукових) дій, а у тексті роботи такій послідовності майже не приділено увагу, хотілося б почути думку автора з цього приводу під час захисту дисертації.

Проте зазначені зауваження у своїй більшості мають дискусійний або уточнюючий характер, містять певні побажання, а тому **не знижують** загальної позитивної оцінки роботи.

ВИСНОВОК

Дисертація на тему «Криміналістичні засади встановлення ситуаційних обставин пострілу з нарізної вогнепальної зброї», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 – «Право», є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему та мають важливе значення для науки криміналістики та судової експертології, а також практики розслідування злочинів, вчинених із застосуванням нарізної вогнепальної зброї.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація підготовлена зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

У цілому дисертація відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор, – **Голоботовський Василь Іванович**, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право».

Опонент:

**Заступник керівника секретаріату
Комітету Верховної Ради України
з питань фінансів, податкової
та митної політики,
кандидат юридичних наук**



Зоряна ТОПОРЕЦЬКА



Підпис <u>З. Топорецької</u> підтверджую
<u>Т.С.Г.</u>
Управління кадрів Апарату Верховної Ради України
« 12 » 05 2021 р.